

עלון דברי חיים לראש השנה

והנה, מובא בוזהר שבראש השנה אין לבקש הב הב על צרכי הגוף והעולם הזה, אלא עיקר הבקשה צריכה להיות על כבוד ה' – "מלוך על כל העולם כולו בכבודך".

ואמנם, גם בדברי העולם הזה תגלה כבוד מלכותו, אם ישתמשו בהם לצורך עבודת ה'. ואם כן, אם ישכיל האדם לנהוג באופן זה, ניתן לכלול גם את צרכי העולם הזה בבקשות בראש השנה.

דבר זה נרמז בענין הסימנים שבראש השנה. אמנם מדובר בענייני אכילה ועולם הזה, מכל מקום מוצאים בהם רמז ומשל לבקשות ותפילות ועבודת ה', וכך כל הנברא – נברא כדי לשמש את בוראו, ומכל דבר ובכל דבר ניתן להתעורר לעבוד את ה' ולהתקרב לתכלית קבלת עול מלכותו.

שפת אמת

יש ליתן טעם מדוע נתייסדו פיוטים רבים בסדר האלפא ביתא. אמרו באחד שבא לפני מלך גדול, ולא היה סיפק בידו להרבות לו בתוארים כראוי לכבודו, מה עשה? לקח נייר חלק והתחיל לכתוב תואר שלו בשולי היריעה, להורות כי הרי נייר חלק לפניך, תוכל לכתוב על גביו מה שתרצה.

וכן הענין בזה, כי נודע כי כל הדיבורים נכללים בכלל אל"ף ב"ית וכו', באלו הכ"ב אותיות נכללים כל הדיבורים. ואם כן אנו שמשבחים לה' מי יערוך אליו תהילה, לכך בהתייסד השיר באל"ף ב"ית, הרי כאילו מורה שכל הדיבורים שבעולם כלולים כולם בשיר שבת, ולא יבצר דבר מה שהפה יכול לדבר, שלא יהיה נערך בשבח לה'.

והרי זה דרך כלל בכל הדברים, וכן בוידוי, הוא מיוסד "אשמנו", "זעל חטא" באל"ף ב"ית, כי חטאנו בכל מה שהפה יכול לדבר בעוונותינו הרבים.

רבי יהונתן אייבשיץ

בספר תורת העולה ביאר טעם המנהג לצאת בראש השנה אל מקוה מים, כיון שמן המים ניכרת השגחת ה' על הבריאה, כי מטבעם של המים לעלות על גבי היבשה, ואילו ה' שם גבול לים, כנאמר "גבול שמת בל יעבורון בל ישובון לכסות הארץ". לפיכך בראש השנה, יום בריאת העולם, הולכים אנו אל מקוה המים, להורות כי העולם מחודש וה' משגיח עליו תמיד, ועל ידי זה יתעורר האדם לשוב מחטאיו.

ונראה בזה להסביר גם את ענין נייעור הבגדים. דהנה חז"ל מספרים במסכת סנהדרין על מנשה המלך שנגלה לרב אשי בחלומו ושאלו רב אשי מדוע עבד עבודה זרה. השיבו מנשה: "אי הוות התם הוה נקיטנא בשיפולי גלימתא ורהטת אבתראי", ומפרש רש"י: היית מגביה שפת חלוקך מבין רגלך כדי שתהא קל לקוץ והיית רץ לשם, מפני יצר עבודה זרה שהיה שולט.

ובספר העקידה ביאר, כי רב אשי שאל את מנשה, אם כל כך חכם הוא בתורה [כמסופר שם בגמרא], הכיצד זה לא השכיל להגיע לידיעת האמת האלוקית ונכשל בחטא עבודה זרה. ועל זה השיבו מנשה, כי הידיעה הפילוסופית תחילתה מלמטה למעלה, היינו לפי התבוננותם באירועי החוה, היו מקישים על העבר, שחלילה עזב הבורא את הארץ.

יש ליתן טעם למה שנהגו להתיר נדרים בערב ראש השנה דווקא. במזמור הנאמר בליל ראש השנה נאמר "מי יעלה בהר ה' ומי יקום במקום קדשו" – דהיינו, מי יזכה שכשיבוא הקב"ה עמו בדין, יהיה הוא "עולה בהר ה'", ולא שהשי"ת יצטרך כביכול להשפיל עצמו למטה אליו.

ומי שיזכה "לעלות בהר ה'", ואין הקב"ה משפיל עצמו אליו, כי אז "ישא ברכה מאת ה' וצדקה מאלהי ישעו" – שיוכל בנקל לקבל ברכה ורחמים מאתו, וממילא ייקל עליו לזכות בדין.

והנה א' מה"תנאים" כדי לעלות בהר ה' הוא: "לא נשבוע למרמה" – לכך נוהגים להתיר הנדרים בערב ראש השנה, להכין נפשנו להיות ראויים לעלות בהר ה' ולזכות לקבל ברכה ורחמים מאת ה'.

רבי שלמה קלוגר זצ"ל

"יהי רצון שירבו זכויותינו" ["יהי רצון" שבאכילת הסימנים]

לכאורה, מה מקום יש לנוסח הבקשה "יהי רצון שירבו זכויותינו", הלא ממה נפשך, אם יש לו זכויות, הרי גם אם הוא לא יבקש על כך, בוודאי שייזכרו ויבואו לטובה, ואם ח"ו נתמעטו זכויותיו, מה תועיל הבקשה, במה ואיך יתרבו על לא דבר?

ויש לומר, כי בבקשתנו זו "שירבו זכויותינו" מבקשים אנו שה' יזמן לידינו בשנה הבאה עלינו לטובה את האפשרות והיכולת לזכות את הרבים, ונמצא שהפעולות שלנו יתרבו מאליהן, כי אחרים יעשו מצוות ומעשים טובים שנובעים מכוחנו ומהשפעתנו, בהיותנו אלה שעוררנו וזכינו בהם את הרבים. וכגון, אדם לימד את חברו תורה או שעוררו וחיזקו בדברי מוסר ויראת שמים, ונמצא שאפילו בשעה שהוא ישן על מיטתו, יתכן שיהיו זכויותיו מתרבות מאליהן על ידי שבאותה שעה יושב פלוני בבית המדרש ולומד מכת השפעתו. ומתוך שנוכח לזכות את הרבים "ירבו זכויותינו" בלי שיעור ומידה והן יהיו מליצי טוב בעדנו ביום הדין.

והנה, המצוות והמעשים טובים שאנו עשינו בפועל, הלא הם כתובים וחקוקים בספר הזכרונות שלנו. אך המצוות והמעשים טובים שנעשו ע"י אחרים ואשר נגרמו כתוצאה ממעשינו ופעולותינו – מצוות אלו לא בא זכרונם בספר, כי לא אנו עשינים בפועל, אבל בכל זאת הם נזקפים גם הם לזכותנו, שהרי הכל גלוי וידוע לפני יתברך. אמנם מצוות אלו לא נכתבים בפירוש בספר הזכרונות, אבל הם "נקראים מאליהם", ואף אותם ה' מביא בחשבון זכויותינו ומרבה שכרנו בעבורם.

לפיכך אנו מסמיכים לבקשת "שירבו זכויותינו" – את בקשת "שייקראו לפניך זכויותינו" – כי בב' בקשות אלו אנו מבקשים על אותן זכויות של מצוות ומעשים שנעשו ע"י אחרים – מכוחנו ומהשפעתנו.

האדמו"ר מצאנז

כל דבר שנברא בעולם, תכליתו לכבוד ה'. ובאמת זה כל כח חיותו של אותו דבר, שהוא משמש לאותה תכלית נפלאה.

אך ידיעת התורה האלוקית מבוססת על האמת הראשונית שאינה משתנה לעולם, וכל האירועים הפוקדים את העולם מתבססים על ידיעה זו – היינו מהמוקדם על המאוחר.

על כן אמר לו מנשה, אם היית חי באותה תקופה, אף אתה היית נמשך אחרי דעת הפילוסופים ואוחז בשולי הגלימה, היינו, מקיש מהמאוחר אל המוקדם.

לכן בראש השנה, כאשר מתברר לנו חידוש העולם והשגחתו, מנערים אנו שולי הבגדים ומקבלים עלינו דעת תורה.

ומטעם זה אוכלים אנו "ראש" בליל ראש השנה, כדי שנשיג מן המוקדם אל המאוחר, ונכיר בחידוש העולם ע"י הבורא יתברך.

תכלת מרדכי

ידועה שאלתו היסודית של רב ישראל סלנטר זצ"ל שלכאורה היה צריך להיות יום הכיפורים לפני ראש השנה, כדי שניכנס לדין לאחר התשובה עם כפרת יום הכיפורים?

ויש לבאר, שהקב"ה ברוב טובו לא יחפוץ במות המת כי אם בשובו מדרכו וחייה, אמנם היוצר יחד ליבם, מבין היטב אל כל מעשיהם ואל כוחות נפשם, ויודע טבע אנוש, שקשה לאדם לשנות מעשיו, ולהפוך דרכו מן הקצה אל הקצה כדי לשוב בתשובה שלימה, בפרט לאחר ששקע בעבירות ונעשו לו כהרגל. נדמה לו לאדם שאזל כחו ואין ביכולתו יותר לשוב מעצמו, אם לא שישתייע ותינתן לו האפשרות וההזדמנות להתחיל הכל מחדש – להפוך דף חדש בחייו. רק בכך יתחזק ויקל עליו להתגבר על יצרו וטבעו, בדברו אל לבו: "הלא בפרוס שנה חדשה אני נמצא כעת, למה לי להמשיך בדרכי הרעה כמקודם, הרי ניתנת לי עכשיו הזדמנות-פז, חד פעמית, להתחיל הכל מחדש, לאפס ולמחוק את העבר, לשפר מעשי, ולהתייצב על דרך חדשה, נכונה וטובה.

לכן, מחסדו של ה', הקדים לנו ראש השנה לפתוח לנו פתח תקווה לתשובה, לחדש מעשינו, ועי"ז תתעורר ותיקבע בלבנו ההכר כי הרי היום באמת הרת עולם, והיום ממש תחילת מעשיך, ואז יסתייע ויקל על כל בר לב נלבב להחליט בלבו לפרוש מאיוולת דרכו ולשוב בתשובה אמיתית, ובזאת יתגבר ויתחזק בדרכו החדשה, כדי שתתקבל תשובתו.

יסוד זה רמוז לנו חז"ל במתק לשונם: "תקעו בחדש שופר" – "חדשו מעשיכם...שפרו מעשיכם", שמכח הכרת והערכת ההתחדשות מתעוררת ונולדת הכרעת והחלטת השיפור.

רעיון יקר זה כלל רבינו יונה בתמצית לשונות הזהב, וז"ל: והתבאר בתורה כי יעזור ה' לשבים כאשר אין יד טבעם משגת ויחדש בקרבם רוח טהרה להשיג מעלת אהבתו".

משאלה כמוסה זו מבקשים אנו מעמקי לבנו בתפילתנו "השיבנו ה' אליך ונשובה – חדש ימינו בקדם".

וכן הורונו חז"ל במדרש, שבזה גופא שאנו מתעוררים לשוב להקב"ה לחדש מעשינו ולשפרם, הבורא יתברך בחסדו הגדול מפעיל רחמיו במקביל להעביר חטאתנו, ולהתחיל החשבון מחדש, וכמו שאמר "ולקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ הדר..." – וכי יום ראשון הוא והלא יום ט"ו הוא? אלא ראשון לחשבון עוונות... שעד החג כל ישראל עוסקין במצוות, זה עוסק בסוכתו וזה עוסק בלולבו, וביום טוב ראשון של חג, כל ישראל עומדין לפני הקב"ה ולולביהן ואתרוגיהן לשמו של הקב"ה ואומר להם מה דאזל אזל, מן הכא נחל חושבנא, לפיכך משה מזהיר לישראל "ולקחתם לכם ביום הראשון", וכמבואר למעיין שם,

שתהליך זה של התנערות מהעבר – "מה דאזל אזל", והתחדשות – "מן הכא נחל חושבנא", מתחיל מערב ראש השנה ונמשך לחג הסוכות. מעתה מובן היטב מדוע מתחיל תהליך התשובה דווקא מראש השנה.

מנחת הלוי

אמר רבי אבהו: למה תוקעין בשופר של איל? אמר הקב"ה תקעו לפני בשופר של איל כדי שאזכור לכם עקידת יצחק בן אברהם, ומעלה אני עליהם כאילו עקדתם עצמכם לפני.

לכאורה טעם זה נראה תמוה, כיון שעל פי זה נראה כי עיקר מצות תקיעת שופר אינה להרבות כבוד מלכותו או קידוש שמו יתברך, אלא זו מצוה פרטית לתועלתנו בלבד, מבלי שתהיה בה נחת רוח לפניו יתברך. אם באמירת מלכויות אנו ממליכים את ה' עלינו, ובאמירת זכרונות אנו מפרסמים את השגחתו הפרטית בעולם, הרי בשופרות לכאורה רק את כבוד עצמנו אנו דורשים – להזכיר עקידת יצחק, כדי שימלא ה' את משאלותינו, ואין בכך כל עבודתו אליו יתברך?

לכן נראה כי עיקר הכוונה בהזכרת זכות העקידה, אינה רק להזכיר את מעשיהם של אברהם ויצחק. עיקר הזכירה היא, שנתבונן במעשה זה ונלמד ממנו מהי הצלחה האמיתית בעולם – זו הצלחת הנפש על ידי שלימותה בעשיית רצון יוצרה. ממסירות נפש של האבות הקדושים נלמד לקח לבל נחשיב כל מחמדי תבל והצלחותיו, ואפילו החיים עצמם לאפס ותוהו יחשבו, מול חובת עבודת ה'.

אברהם ויצחק ידעו כי בדרך הטבע לאחר העקידה לא יהיה עוד ממלא מקום בעולם להפצת האמונה, ועם כל זאת השליכו הכל אחרי גוים לעשות רצון קונם. עלינו להתבונן וללמוד מעשיהם ולעשות רצון ה', עד שנגיע להכרה עמוקה כי אם יודמן לנו למסור את נפשנו למען כבוד שמו יתברך, נעשה כן גם אנו.

את כל זה נזכור בעת תקיעת שופר המזכיר לנו עקידת יצחק, וזו צריכה להיות עיקר כוונתנו ומחשבתנו. ובזכירה זו יעלה לנו כאילו עקדנו עצמנו ממש, ככל מחשבה טובה שה' מצרפה למעשה.

נמצא איפוא כי יש במצות תקיעת השופר משום נחת רוח גדולה לפניו יתברך.

בינה לעתים

"כי זכר כל המעשים לפניך בא ואתה דורש מעשה כולם" אנו פונים אל הקב"ה בתחינה ואומרים: אמת שאין אנו מושלמים, אבל, "מי כעמך ישראל", לעומת הגויים – הרי אנו מאירים וזוהרים, צדיקים וזכים! "כי זכר כל המעשים לפניך בא ואתה זוכר מעשה כולם", ולעומתם אנו זהב טהור!

וממשיכים אנו ואומרים: "גם את נח באהבה זכרת ותפקדהו בדבר ישועה ורחמים". הרי כזו היא הנהגתך מאז ומקדם, שהרי נח היה "צדיק תמים – בדורותיו", יחסית לדורו, ויחסית זו עמדה לו להינצל. כן תמלא רחמים עלינו, ותפקדינו בדבר ישועה ורחמים לשנה טובה ומבורכת.

דובר שלום

שנה טובה!

כתיבה וחתומה טובה!

יוצא לאור לעילוי נשמת הרב אליהו בן משה ז"ל. ת.נ.צ.ב.ה.

לקבלת הגליון באימייל נא לשלוח אימייל ל-

kossover@gmail.com